

hierarki i vilken det styrande partiet aldrig vill byta roll med några andra, vilket med Bells och Wangs definition faktiskt gör det kinesiska politiska systemet till en orättfärdig hierarki.

**Jonung, Christina & Jonung, Lars (red.),
2018. *Ingemar Ståhl – en ekonom för
blandekonomin*. Stockholm: Dialogos.**

Anmälan av Anders Mellbourn

Det är nationalekonomerna, dumbom.

Statsvetare har nog länge insett sin plats i den praktiskt-politiska akademiska hierarkin. Samtidigt som vi statsvetare i våra analyser och forskningsrapporter gärna betonar den roll som kunskap och expertis spelat i svensk politisk kultur och offentligt beslutsfattare är vi medvetna om att det är nationalekonomer, i viss mån beteendevetare, som bland samhällsvetare intagit expertrollen i den välfärdspolitiska utvecklingen.

Inte minst i fruktbar symbios med det offentliga utredningsväsendet har nationalekonomer genom åren bidragit med expertrapporter, licenciat- och doktorsavhandlingar som självklara bidrag till beredningen av de stora reformerna i svensk politik.

Assar Lindbeck, död sommaren 2020, är det senaste allra mest kända namnet i denna nationalekonomrad som nu är borta. Nästan lika bekant för den politiskt intresserade var Ingemar Ståhl, som avled 2014 och under mer än 30 år i slutet på 1900-talet var professor i Lund. Han har nu blivit föremål för en tredje minnes- och festskrift. Det kan låta litet mycket men är faktiskt rimligt och välmotiverat.

Ingemar Ståhl engagerade sig som mycket ung i den ekonomisk-politiska debatten och fick tidigt uppdrag i rekordarens reformarbete. I detta var han del av en ung generation politiker och forskare/tänkare i det socialdemokratiska starka samhällets tjänst.

Huruvida det i detta fanns någon djupare ideologisk partipolitisk övertygelse är ingen huvudsak. Anmärkningsvärt är i stället hur han i sitt tänkande tidigt utvecklades till en kritiker av de offentliga välfärdssystemen som de utformats och inspirerad av den internationella samhällsvetenskapliga *public-choice* teorin började förorda olika former för valfrihet i välfärdssystemen.

Ingemar Ståhl hade en bredd och idériakedom i intressen som var anmärkningsvärd. Hans institutionellt bestående bidrag till svensk offentlig politik är att han närmast av en tillfällighet kom på den omvända pensionsmodellen med studielån att återbetala senare i fullt yrkesverksam ålder vid utformningen av ett nytt centralt studiestödsystem i början av 1960-talet. Han arbetade tidigt med försvarets finansieringsformer och planeringssystem och programbudgettänkandets utveckling härifrån för offentlig verksamhet över huvud taget. Mindre framgångsrik var han likt andra fackekonomerna med sina idéer om marknadshyror. Jorbrukspolitikens avreglering kom igång men fick som bekant förändrade förutsättningar med EU-medlemskapet. Äganderätt, skatter, hälso- och sjukvårdsorganisation, skola och till och med bistånd skrev han också om.

I den antologi som gamla kolleger under ledning av Christina och Lars Jonung givit ut finns tiotalet forskningsöversikter av Ingemar Ståhls intresseområden, alla klart, kort, koncist och pedagogiskt utformade och högst läsbara. Möjligen skulle volymen här ha vunnit på om några företrädare för andra discipliner, statsvetare förstås men inte bara, inbjudits bidra med ytterligare perspektiv.

Betydelsen av *public choice* för exempelvis tidig svensk parti- och policyforskning skulle gärna ha kunnat belysas jämfört med Ingemar Ståhls bidrag. Utifrån den väldiga uppmärksamhet på och närmast fixering vid *new public management* som präglade analys och diskussion om offentlig politik sedan ett kvartssekel skulle jag gärna någonstans vilja läsa en betraktelse om kopplingen mellan plan- och programtänkande och avreglering/valfrihet i denna tradition. Där är ju Ingemar Ståhls roll särskilt intressant med hans bakgrund både som planerare i försvarsanalys och budgetutveckling och som tidig förespråkare för valfrihetslösningar.

Den stora behållningen med den här volymen är att den i en andra del på knappt 300 sidor återger Ingemar Ståhls egna viktigaste uppsatser som forskare och samhällsdebattör. Ingemar Ståhl skrev nämligen inte böcker. Också hans akademiska produktion utgörs av uppsatser och skisser, många opublicerade som framgår av den omfattande bibliografi som utgör volymens tredje del. Det mesta har tidigare publicerats i *Ekonomisk Debatt*. Att så här få (nästan) allt samlat i bokform är en välgärning, också i vår digitala tid. Det är viktigt både ur nationalekonomisk och politisk synvinkel för att förstå problembilder och idéutveckling i svensk politik under tillväxtårtiondena efter andra världskriget och strömkantringen därefter från 1980-talet och framåt.

Det är följdriktigt helt logiskt att den för Ståhls arbete viktigaste publikationen heter just *Ekonomisk Debatt*. Det handlar samtidigt både om vetenskap och praktisk politik. Uppsatserna är lätta och stimulerande att läsa. De matematiska formlerna och fackbegreppen är färre än de politikrelevanta idéerna. Det anstår inte en journalist och statsvetare att yttra sig om kvaliteten

och betydelsen av Ingemar Ståhls produktion som akademisk nationalekonom. Men den inbjuder ändå till några reflektioner i marginalen om akademien som karriär och verksamhetsområde.

Ingemar Ståhl lämnade in en avancerad utredningsrapport och fick den godkänd som licenciatavhandling. Den och några uppsatser räckte senare som meritering för professur och tjänst i Lund. Han skrev inte på engelska och publicerade sig inte i internationella tidskrifter med peer review. Han byggde som professor inte upp vare sig stora forskningsprogram, forskarskolor eller specialinstitut. Som doktorandhandledare förefaller han ha varit lätt bohemisk. Men det dagliga livet vid kaffe- och lunchborden i Lund synes ha erbjudit oavbrutet pågående postseminarier som förmodligen gav mer idéer och nytänkande stimulans än de flesta handledningstimmar.

Så kunde man bli och vara en av landets mest tongivande professorer i nationalekonomi igår. Det känns länge sedan och fjärran dagens formella befordrings- och konkurrensmeritvärdering, tryck på internationell erfarenhet och publicering. Vilken betydelse denna akademisering av akademien har för kunskapens ställning i det offentliga samtalet är ännu en öppen fråga.

Den nationalekonomiska storhetstiden nådde väl sin kulmen under tidigt 1990-tal. Symboliskt kom regeringens första initiativ om svenskt medlemskap i de europeiska gemenskaperna som ett ekonomiskt-politiskt åtgärdsförslag från finansministern. Sedan följde Lindbeckkommissionens långa katalog av krishanteringsbeslut som fick avgörande betydelse för 90-talspolitiken under både borgerlig och socialdemokratisk regering.

Men samtidigt innebar den ekonomiska vetenskapens triumfer att dess utövare inte blev lika intressanta i den offentliga debatten. Medlemskapet i EU och dess ingående och invecklade rättssystem innebar i stället snabbt en ny vår för juristerna (och i viss mån statsvetare). Under den svenska välfärdsmodellens ekonomiskt-politiska storhetstid hade juristerna alltmer fått lida av att förknippas med det gamla överhetssamhället och ett stelt regelsystem och skjutits åt sidan vid rekryteringen av det starka samhällets reformdrivande och politiskt välorienterade eller motiverade funktionärer. Avregleringar av tidigare offentlig verksamhet med dess anbuds- och tolkningstvister och den allt starkare betoningen av den enskildes valfrihet och rättigheter leder också till en period av "juridifiering". (Utan att närmare känna till omständigheterna är det i det här perspektivet kanske inte bara anekdotiskt intressant att Ingemar Ståhl de sista åren av sin professorstid flyttade från samhällsvetenskaplig till juridisk fakultet i Lund.)

Det skulle gå att hävda att vi de senaste 30 åren både i Sverige och världsekonomin med all tillväxt trots återkommande kriser sett den enda vägens ekonomiska politik seger där nationalekonomerna samtidigt gjort sig mindre efterfrågade och behövda. Men den enda vägen måste också ha sin ände som vi kanske börjar se nu med väldiga investeringsprogram under och efter

pandemin och med de nya storstilade reformambitionerna i USA hos president Joseph Biden. Då kommer förstås nationalekonomerna att vara med. Och likt Ingemar Ståhl kommer många av dem både kunna vis på svagheterna i de system som de själva varit med om att initiera och inspirera och vara med att utforma de nya alternativen.

Till de mest läsvärda bidragen i den här boken om och av Ingemar Ståhl hör Anne-Marie Pålssons kapitel om politisk ekonomi och *public choice*. Bland Ståhls kolleger är hon kanske den som fortsatt varit mest synlig i debatt och politik, en period också som riksdagsledamot för Moderaterna, och där framträtt som en inte okritisk men tydlig förespråkare för en mer liberal ekonomisk politik. När detta skrivs försommaren 2021 meddelas att hon fått i uppdrag av Lärarförbundet att utreda friskolornas organisationsform och finna ett alternativ till aktiebolagen och kraven på vinstutdelning, som hon i skolsammanhanget skarpt kritiserat.

Det här ska säkert inte ses som någon ideologisk omvändelse hos Anne-Marie Pålsson. Hennes argumentation bygger på givna ekonomiska och bolagsrättsliga förhållanden. Men låt det vara ett tidens tecken att nationalekonomerna fortsatt är med oss i en ny fas som blandekonomins ingenjörer.

Kjöller, Hanne, 2020. *Kris i forskningsfrågan. Eller vad fan får vi för pengarna?* Stockholm: Fri Tanke förlag.

Anmälan av Anders Sundell

”Vad FAN får vi för pengarna?” frågar Hanne Kjöller i undertiteln på sin bok om forskning och forskningspolitik. Av denna frejdigt populistiska ansats får man intrycket att det nu vankas en rejäl avhyvling av både forskarsamhället och forskningspolitiken. Så är tyvärr inte fallet.

Kjöller tar upp välkända problem i forskningvärden: replikationskrisen, publikationspress, bristande peer review och meningslös forskning. Men medan till exempel Stuart Ritchies *Science Fictions* (recenserad av undertecknad i Statsvetenskaplig tidskrift 122:4) gjorde samma sak från insidan närmar sig Kjöller ämnet från utsidan, som en betraktare. Det skulle kunna vara fruktbart, om det hade lett till orädda frågeställningar och förutsättningslösa svar.